

BSO 4 TOT 8 JAAR

COLOFON

Boom Beroepsonderwijs
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur: Mirjam de Stigter
Inhoudelijke redactie: Boom Beroepsonderwijs

Titel: BSO 4 tot 8 jaar
ISBN: 978 90 372 6582 8

Eerste druk/ eerste oplage

© 2023 Boom Beroepsonderwijs | Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van een (of meerdere) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl).

De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden.

Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom Beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Werken met dit keuzedeel	4
Hoofdstuk 1	Ontwikkeling kleuter tot schoolkind	7
	Ontwikkeling kleuter en basisschoolkind	8
	Sociaal-emotionele ontwikkeling	10
	Seksuele ontwikkeling	12
	Morele ontwikkeling	15
	Motorische ontwikkeling	18
	Begrippen	21
Hoofdstuk 2	Signaleren en observeren	25
	Waarnemen, signaleren en observeren	26
	Observatiemethoden	28
	Observatiemethoden en ontwikkelingsgebieden	30
	Twee observatiesystemen	34
	Factoren die de observatie kunnen beïnvloeden	37
	Het verwerken van informatie	40
	Begrippen	44
Hoofdstuk 3	Een inspirerend activiteiten aanbod	47
	Spelvormen en spelmateriaal	48
	Digitale geletterdheid	50
	Mediawijsheid	52
	Buitenspelen en bewegen	55
	Verschillende activiteitengebieden	57
	Begrippen	62
Hoofdstuk 4	Competenties van de PM'er	65
	Basale interactievaardigheden	66
	Luisteren naar kinderen	71
	Mindset	75
	Ontwikkeling stimuleren	77
	Begrippen	81
Hoofdstuk 5	Uitdaging	83
	Index	86

WERKEN MET DIT KEUZEDEEL

Digitale leeromgeving

Bij sommige opdrachten heb je hulpmiddelen nodig. Bijvoorbeeld video's, formulieren of een link naar een website. Deze staan allemaal in de digitale leeromgeving. Het icoontje in de vorm van een wereldbol verwijst naar de digitale leeromgeving. Om hier te komen ga je naar digitaal.boomonderwijs.nl/beroepsonderwijs.

Eerste keer inloggen in de digitale omgeving

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken, moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt.
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie.
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

BSO 4 tot 8 jaar

Dit verdiepende keuzedeel is van betekenis voor pedagogisch medewerkers (PM'ers) die werken met groepen jongere kinderen in de buitenschoolse opvang (bso). Dat kunnen mensen zijn vanuit de opleiding Pedagogisch Werk, maar ook mensen met een achtergrond in Sport en Bewegen of Onderwijsassistent. Buitenschoolse opvang kan een positieve invloed op de ontwikkeling van kinderen hebben, mits deze opvang van goede kwaliteit is. Deze kwaliteit hangt voor een groot deel af van de professionaliteit van de pedagogisch medewerker. Het werken met jongere kinderen op de bso vraagt om specifieke kennis en begeleidingsvaardigheden, zoals ontwikkelingsmijlpalen, het observeren en volgen van kinderen, de brede ontwikkeling, genderdiversiteit en een veilig en 'inclusief' klimaat voor kinderen scheppen. In dit keuzedeel komen dit soort actuele thema's aan de orde.

Om aan dit keuzedeel te kunnen deelnemen, moet contact gelegd worden met een bso-locatie waar enkele beroepsopdrachten en de uitdaging daadwerkelijk uitgevoerd kunnen worden met groepen kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar. Ook moet daar iemand bevoegd en bereid zijn om deze opdrachten af te tekenen.

Buitenspelen is iets wat Timme graag doet. Hij woont vlak bij het park en gaat met zijn vader samen hier bijna dagelijks heen. Elk seizoen is er wel iets anders te doen. De vader van Timme vindt het belangrijk dat zijn zoon veel buiten speelt en zo ontdekkend leert. Als Timme in groep 3 zit, nodigt hij ook zijn speelvriendje uit om mee te gaan. Al snel zijn er steeds meer kinderen die de leuke speelmogelijkheden van het park ontdekken.

Bekijk de video.

Beantwoord de volgende vragen. (Dit kan individueel, maar ook in de vorm van een groepsgesprek.)

- Wat herinner jij je van de tijd na school toen je jong was?
- Wat was vroeger jouw favoriete bezigheid na schooltijd?
- Wat inspireert jou om in de bso te willen werken?
- Wat heb jij 'in huis' aan vaardigheden om kinderen van 4 tot 8 jaar een fijne tijd na school aan te bieden?

Leerdoelen

1. Je hebt kennis van mijlpalen in de ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar.
2. Je weet hoe je voor kinderen van 4 tot 8 jaar in de bso een veilige coach kunt zijn die uitdaagt tot ontdekkende activiteiten en kunt dit ook in praktijk brengen.
3. Je bent op de hoogte van actuele kennis rondom thema's met betrekking tot de ontwikkeling van kinderen van 4 tot 8 jaar.
4. Je voelt aan hoe je kunt aansluiten bij de interesse en leefwereld van deze leeftijdsgroep.
5. Je kunt 21e-eeuwse vaardigheden en de theorie van Carol Dweck verwerken voor betekenisvolle activiteiten voor kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar.
6. Je kunt groepen kinderen van 4 tot 8 jaar aansturen en begeleiden.
7. Je kunt samenwerken met ouders en collega's.

Dit keuzedeel bestaat uit:

- *Theorie, begrippen en opdrachten*

Hierbij leer je over en oefen je met de praktijk. In sommige opdrachten werk je aan beroepsproducten. Deze opdrachten herken je aan [BP]. Die beroepsproducten kun je verzamelen in je portfolio en heb je nodig om de uitdaging aan het einde van het keuzedeel goed af te ronden.

De beroepsproducten in dit keuzedeel zijn de volgende:

- Een tekenportfolio met tekeningen van kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar samenstellen.
- Het uitvoeren van observaties en het invullen van een observatielijst.
- Een programma voor een dag in de vakantie op de bso, gebaseerd op de observaties en de ontwikkeling van de kinderen, dat aansluit bij de interesses en vaardigheden van kinderen van 4 tot 8 jaar.
- Het stellen van prikkelende vragen in combinatie met het doen van proefjes om kinderen van 4 tot 8 jaar zich te laten verwonderen en aan te zetten tot experimenteren en onderzoeken.

- *Test je kennis*

Hiermee kun je zelf je kennis van de theorie testen.

- *Uitdaging*

Dit is het eindproduct en de afronding van het keuzedeel. Hier werk je gedurende het hele keuzedeel naartoe. En hier word je op beoordeeld.

In overleg met een bso, sportclub of andere organisatie die met groepen kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar werkt ga je een goed voorbereide activiteit uitvoeren. Dit doe je met een groep van minimaal vier kinderen. Je evalueert met de deelnemers en schrijft zowel een reflectieverslag als een verslag om met de ouders te delen. Je laat je prestatie beoordelen door iemand van de organisatie waar je de activiteit uitvoert.

- *Theorietoets*

Je docent besluit of je ter afsluiting een theorietoets maakt.

HOOFDSTUK 1

ONTWIKKELING KLEUTER TOT SCHOOLKIND

In dit hoofdstuk komt méér theoretische kennis aan de orde over de cognitieve, sociaal-emotionele en fysieke ontwikkeling van 4- tot 8-jarigen dan je in de basis van de opleiding al hebt geleerd. Deze extra theorie bereidt jou als pedagogisch medewerker nog beter voor op het werken in de bso. Zo weet je hoe je een kind uitdaagt om een volgende ontwikkelingsstap te zetten.

Aan het eind van dit hoofdstuk

1. Je omschrijft de belangrijkste ontwikkelingspsychologische kenmerken.
2. Je beschrijft mijlpalen van de verschillende ontwikkelingsgebieden.
3. Je benoemt welke situaties of gedragingen passen bij de ontwikkelingsgebieden.
4. Je beschrijft de fasen van de denkontwikkeling volgens Piaget voor kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar.
5. Je reageert op vragen van ouders over de ontwikkeling van hun kinderen.
6. Je beschrijft de ontwikkeling van het brein van kinderen van 4 tot 8 jaar.
7. Je beschrijft de tekenontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar.

Opdracht 1 Stelling bediscussiëren

a. Je gaat een deel van de documentaire bekijken. Ga hiervoor naar de website.

Bekijk de website en de video op de website.

b. Ontwikkelen kinderen die naar het kindercentrum gaan zich sneller?

c. Lees de stelling.

Stelling

”

‘Voor de ontwikkeling van jonge kinderen is het beter om naar een kindercentrum te gaan dan thuis te blijven.’

d. Bedenk argumenten voor deze stelling. Noteer deze in maximaal 200 woorden.

e. Bedenk argumenten tegen deze stelling. Noteer deze in maximaal 200 woorden.

f. Welke argumenten zijn voor jou doorslaggevend om te komen tot de keuze om voor of tegen de stelling te zijn? Noteer deze voor jezelf in een Wordbestand.

Ontwikkeling kleuter en basisschoolkind

Het basisschoolkind kent de fasen van de kleuter (4-7 jaar), het jonge schoolkind (7-9 jaar) en het oudere schoolkind (tot 12 jaar). Hoewel kinderen op de basisschool zich verder ontwikkelen, gaat dit proces van rijping niet meer in zo'n rap tempo als in de baby- en peuterfase. Met name op cognitief gebied maakt het basisschoolkind een grote ontwikkeling door. Daarnaast worden de motorische bewegingen fijner. En de lichamelijke groei gaat gestaag door. Sociaal gezien vinden verschuivingen plaats: jonge kinderen bouwen vaste vriendschappen op en spelen in plaats van met iedereen meer met kinderen van de eigen sekse. In deze verdieping leer je meer over de ontwikkeling van kinderen in de leeftijd van 4 tot 8 jaar.

Cognitieve fasen Piaget

Bij het beschrijven van de cognitieve ontwikkeling is de naam van de ontwikkelingspsychoog Piaget en zijn begrippen uit de theorie belangrijk om te begrijpen en te onthouden. Jean Piaget was een Zwitserse ontwikkelingspsycholoog die leefde van 1896 tot 1980. Hij verdiepte zich vooral in hoe kinderen leren en ontwikkelde de cognitieve leertheorie. Volgens deze theorie is de cognitieve ontwikkeling afhankelijk van de interactie met de omgeving. Volgens Piaget leren kinderen door kennis die eerder is opgedaan te verbinden aan nieuwe ervaringen en inzichten. Hij onderscheidde vier fasen in de cognitieve ontwikkeling;

1. de sensomotorische fase

Sensomotorische ontwikkeling betreft het gebruikmaken van zowel je zintuigen als je motoriek. In de leeftijd van 0 tot 2 jaar spelen concrete voorwerpen daarbij een belangrijke rol. Het kind experimenteert en ontdekt eigenschappen van dingen die het ziet, aanraakt en manipuleert. Kinderen kunnen nog **animistisch denken**. Dit betekent dat jonge kinderen denken dat voorwerpen en dieren dezelfde gedachten en gevoelens kunnen hebben als zichzelf. De stoel kan pijn hebben of stout zijn en de konijnen kunnen verdrietig zijn als je ze geen water geeft.

2. de preoperationele fase

Vanaf de leeftijd van 2 tot 7 jaar leert een kind reageren vanuit zijn fantasie en zich een voorstelling maken van voorwerpen of situaties die niet direct waarneembaar zijn. De taalontwikkeling speelt daarbij een belangrijke rol: met het verwerven van taal komt namelijk het besef dat iets kan worden weergegeven, ook als het niet daadwerkelijk aanwezig is.

3. de concreet-operationele fase

De leeftijd van 7 jaar wordt beschouwd als een **scharnierleeftijd**. Dit omdat een kind voor en na die leeftijd een fundamenteel verschil kent. Zodra een kind kan lezen en schrijven, komt het in de wereld van de volwassenen terecht. Het denken van een kind verandert behoorlijk: het kan abstract denken en kijkt anders naar de wereld. Rond 7 jaar ontwikkelt ook het geheugen zich. Een kind leert strategieën gebruiken om dingen te onthouden. Vanaf 7 tot 12 jaar ontdekt het kind dat hij zijn intuïtie kan gebruiken om logisch te redeneren en conclusies te trekken uit concrete situaties die hij meemaakt.

Een belangrijk begrip dat bij deze fase hoort is **conservatie** (behoud): het inzicht dat dingen van vorm kunnen veranderen, maar in aantal/hoeveelheid gelijk blijven. Bijvoorbeeld dat een lang smal glas evenveel water kan bevatten als een breed laag glas.

4. de **formeel-operationele fase**

Dit is de laatste fase in de cognitieve ontwikkeling. Vanaf 12 tot 15 jaar kan het kind veronderstellingen beredeneren en informatie die hij tot zijn beschikking heeft in twijfel trekken. Volgens Piaget bevinden kinderen in de leeftijd vanaf 7 jaar zich in de concreet-operationele fase. Het kind ziet dan al wel logische verbanden, maar heeft nog behoefte aan concreet materiaal.

Objectconservatie van het kind.

Cognitieve ontwikkeling

Kleuters denken nog onlogisch. Ze begrijpen bijvoorbeeld niet dat als je water overgiet van een brede beker naar een lange smalle beker er evenveel water blijft. Zij denken dat de hoge vaas meer water bevat, die is immers voller. Het jonge basisschoolkind redeneert en denkt logischer, vooral als er concreet materiaal is. Het bekijkt situaties van verschillende kanten. Ook al staat het water hoger in de smalle beker, toch is het evenveel water, zo redeneert het. Wanneer dit begrip ontwikkeld is, zijn kinderen in staat tot **objectconservatie**.

Verschillen brein sekse

De hersenen van jongens en meisjes ontwikkelen zich verschillend. Bij jongens is de rechterhersenhelft beter ontwikkeld dan de linkerhersenhelft. Daardoor hebben jongens een goed ruimtelijk inzicht. Ze kunnen ook goed logisch denken. Zo zijn jongens goed in puzzels maken en problemen oplossen. Meisjes hebben juist een beter ontwikkelde linkerhersenhelft. Deze hersenhelft is verantwoordelijk voor taal. Daardoor kunnen meisjes goed hun gedachten onder woorden brengen en hun gevoelens benoemen. Ook leren ze sneller lezen en schrijven dan jongens.

Opdracht 2 Cognitieve ontwikkeling

Werk samen met drie medestudenten online en in de groep offline. Lukt dat niet, doe dan de opdracht individueel.

- a. Zoek informatie over Piaget en de vier cognitieve fasen. Maak hierbij gebruik van internet.
- b. Beschrijf in eigen woorden de theorie over de vier fasen.

Bekijk de video.

- c. Het kind in het filmpje is nog niet 'aangekomen' in de concreet-operationale fase wat het logisch denken betreft. Hoe heet het begrip dat hier in de praktijk te zien is?
- d. Op welke leeftijd vindt gemiddeld de omslag plaats dat kinderen dit principe gaan begrijpen?

Bekijk de video.

- e. Maak een verslag in Word en zorg dat het verslag aan deze criteria voldoet:
 - Het is minimaal twee pagina's en maximaal vier pagina's lang.
 - Je hebt in eigen woorden de vier ontwikkelingsfasen van Piaget beschreven.
 - Leg in het verslag tenminste de termen 'animistisch denken' en 'conservatie' uit.
 - Geef bij zowel de uitleg van 'animistisch denken' als bij de uitleg van 'conservatie' een voorbeeld uit de praktijk.
 - Gebruik op elke pagina een illustratie en een link naar een passende video op YouTube.
- f. Overleg met je docent of de verslagen in de groep gepresenteerd worden.
- g. Upload je bestand in de digitale leeromgeving.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Kinderen maken in de leeftijd van 4 tot 8 jaar steeds meer contact met leeftijdsgenoten.

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Kleuters spelen met iedereen. Iets oudere kinderen zoeken voornamelijk contact met kinderen van de eigen sekse. Jongens spelen met jongens, meisjes met meisjes. De regels en rolverdeling in de groep worden steeds duidelijker. De groep is een belangrijk leerinstrument om te oefenen met sociale vaardigheden en om deze aan te leren. Het kind wil er graag bij horen. Helaas wordt ook gepest. Het is daarom belangrijk aandacht te hebben voor de manier waarop je met elkaar hoort om te gaan en gewenst gedrag te stimuleren. Dit gebeurt vaak met een beloningssysteem. In het uiten van emoties is het basisschoolkind terughoudend. Het oudere basisschoolkind identificeert zich met volwassenen om hem heen. Het probeert deze personen in alles te imiteren en na te doen. Zo'n persoon heet een **identificatiefiguur**. Basisschoolkinderen zijn leergierig en prestatiegericht. Hun gedrag is gericht op prestaties en succes.

Empathieontwikkeling

Een ander woord voor empathie is inlevingsvermogen. Empathie betekent dat je je kunt verplaatsen in een ander en dat je je iets kunt voorstellen bij de gevoelens van een ander. Een goede empathieontwikkeling zorgt er uiteindelijk voor dat sociale relaties goed verlopen en dat je op een gepaste manier op de ander kunt reageren.

Persoonlijke empathie

Rond de leeftijd van 4 jaar ontwikkelt zich **persoonlijke empathie**. Het kind kan zich nu inleven in de gevoelens en behoeften van andere kinderen. Een kind kan het verdriet van een ander kind over de dood van een konijn begrijpen, ook als het zelf nog nooit een huisdier heeft verloren. Dit komt omdat kinderen van deze leeftijd beschikken over meer taal en een rijker gedachteleven. Het kind is in staat om zijn gedachten beter onder woorden te brengen en begrijpt ook beter wat andere kinderen zeggen en doen.

Een ander troosten geeft blijk van persoonlijk empathisch vermogen.

Opdracht 3 Belangrijk moment

- a. Bedenk wat een belangrijk moment was in jouw ontwikkeling.
- b. Bedenk hoe dit moment jouw ontwikkeling heeft beïnvloed.
- c. Beschrijf een moment in jouw leven dat heeft bijgedragen aan jouw ontwikkeling op sociaal-emotioneel gebied.

Deel in maximaal 500 woorden hoe dit jouw leven heeft veranderd. Maak hier een verslag van en deel dit in de digitale leeromgeving.

Opdracht 4 Wild opgroeien

Werk online samen met een medestudent. Als dit niet kan, maak de opdracht dan zelfstandig.

Maak gebruik van het stappenplan.

- a. Kinderen die opgroeien met nauwelijks of geen contact met mensen zijn uitzonderlijk. Dit worden wel 'wilde kinderen' genoemd. Onderzoekers doen ontdekkingen door deze zeldzame kinderen te bestuderen.
- b. Wat doet het gebrek aan menselijk contact met de ontwikkeling van wilde kinderen? Zoek op internet informatie over een van de kinderen die in het wild opgroeiden.

Maak gebruik van het stappenplan.

- c. Maak een presentatie over dit 'wilde kind' en de gevolgen voor zijn ontwikkeling. Verwerk een film in de presentatie. Maak daarvoor gebruik van de stappen uit het stappenplan.
- d. Presenteer in de groep. Bij een zelfstandige opdracht: upload je presentatie in de digitale leeromgeving.
- e. Welke feedback krijg je van de groep op je presentatie?
- f. Verwerk deze feedback in een kort verslag van maximaal 100 woorden.

Upload je bestand in de digitale leeromgeving.